

Pestprotocol

Inhoudsopgave:

Inleiding

1. Plagen vs Pesten

- 1.1 Plagen
- 1.2 Pesten
- 1.3 Partijen

2. Preventieve aanpak

- 2.1 Uitgangspunten
- 2.2 In de klas
- 2.3 Binnen school

3. Curatieve aanpak

- 3.1 Stappenplan / route na een melding van pesten
- 3.2 rollen van de mentor/tutor
- 3.3 rol van de leerjaarcoördinator
- 3.4 rol van de zorgcoördinator en counselor
- 3.5 rol van de directie
- 3.6 rol van de medewerkers
- 3.7 rol van de klasgenoten
- 3.8 rol van de ouders
- 3.9 verschillende instanties

4. Evaluatie

5. Bijlagen

- 1. Nationaal onderwijsprotocol tegen pesten
- 2. Leidraad voor een gesprek met de gepeste leerling
- 3. Leidraad voor een gesprek met een leerling die pest
- 4. Tips voor leerlingen
- 5. Informatie voor ouders
- 6. Achtergrondinformatie

Inleiding

Op Gymnasium Novum vinden we het erg belangrijk dat leerlingen, maar ook alle personeelsleden, zich prettig voelen: zij moeten een gevoel van veiligheid ervaren. In een prettig pedagogisch klimaat ontwikkelen leerlingen zich gemakkelijker tot zelfbewuste individuen en kunnen zij tot goede (school-)prestaties komen.

Hoofdstuk 1: Plagen vs Pesten

Niet iedereen weet goed het onderscheid tussen plagen en pesten. Als iets als grap bedoeld is, dan gaat het om plagen. Plagen is vriendschappelijk bedoeld. Meestal kun je er de humor wel van inzien en merk je dat er niets kwaads mee bedoeld wordt. Plagen is meer met een speels karakter. Pesten is over het algemeen vervelender en kwetsender. Het wordt pesten, wanneer het opzettelijk bedoeld is om het slachtoffer te kwetsen. Bij plagen blijft de waardering voor elkaar bestaan. Er is geen winnaar of verliezer en niemand die schade oploopt. Het plagen zorgt niet voor een machtsverschil, men blijft gelijk aan elkaar. Degene die wordt geplaagd kan zich goed verdedigen. Plagen kan zelfs leerzaam zijn, want je ervaart waar voor jou de grens ligt door aan te geven dat je het niet meer leuk vindt. Pesten is structureel anders, want in tegenstelling tot bij plagen is er geen gelijkwaardigheid meer. Bij pesten heeft de ene persoon veel meer macht over de ander en is er steeds dezelfde persoon winnaar. Een pester richt zich met zijn of haar agressie voornamelijk op degenen, die om een of andere reden een zwakke plek hebben, lijden onder een laag zelfbeeld of die algemene angst en onzekerheid uitstralen. Bij pesten is het slachtoffer niet in staat zich te verdedigen en loopt schade op in het gevoel, of met bezittingen of verwondingen. De gepeste voelt zich uitgesloten, eenzaam en verdrietig. Het aanhouden van pesten, gedurende meerdere jaren kan psychische klachten veroorzaken. Deze klachten kunnen langdurig van aard zijn. Vaak is de pester van jonge leeftijd zich hier niet van bewust. Voorbeelden van deze klachten zijn: minderwaardigheidscomplex, faalangst, grote mate van onzekerheid op allerlei gebieden, aanpassingsproblemen en vereenzaming. Plagen houdt na verloop van tijd op, terwijl pesten vaak voortdurend doorgaat.

1.1 Plagen

Plagen lijkt onschuldig, maar stelselmatig dezelfde persoon plagen kan ook problemen geven. Het is belangrijk dat de situatie niet zo verandert dat er alsnog sprake is van machtsverschil. Met name jongeren zullen zich onder groepsdruk anders gedragen. Het is belangrijk dat jongeren hun grenzen leren stellen, deze leren bewaken en grenzen van anderen leren te respecteren. Zo zal plagen niet snel pesten worden.

1.2 Pesten

Er zijn veel verschillende vormen van pesten die onder jongeren vaak voorkomen. Geintjes of grappen die telkens naar dezelfde personen worden gemaakt, waarbij niet wordt gelet op de reacties, maar ook het actief buitensluiten van de groep kan als pesten worden gezien. Bij het gebruik van sociale media, zoals WhatsApp, Snapchat, Facebook en Instagram is het moeilijk de reactie van de andere persoon te kunnen inschatten. Ook is het buitensluiten bij

groepsgesprekken op sociale media een veel voorkomende vorm van pestgedrag. Middelbare schoolleerlingen zijn zich er soms niet van bewust dat het hier om pesten gaat. Datzelfde geldt ook voor het versturen van foto's via sociale media. Een leerling kan zo gestigmatiseerd worden in korte tijd bij een grote groep mensen.

1.3 Partijen

Er is bij pesten niet altijd duidelijk sprake van één pester en één gepeste. Soms zijn er meerdere personen bij betrokken, gaat het om groepen of is er niet één, maar zijn er meerdere pesters of gepesten. De 'meelopers' en 'neutralen' binnen een groep of klas kunnen een belangrijke rol spelen in het signaleren, maar ook bij het stoppen van pestgedrag.

Op het moment dat pestgedrag tussen leerlingen op school plaatsvindt, maar ook als leerlingen na schooltijd met pesten te maken krijgen zal de school moeten proberen dit gedrag bespreekbaar te maken en proberen op te lossen. Dit is niet altijd eenvoudig. Wij onderscheiden een preventieve en een curatieve aanpak van pesten.

Hoofdstuk 2: Preventieve aanpak

2.1 Uitgangspunten

Hierna benoemen we hoe wij op Gymnasium Novum aandacht besteden aan onderwerpen die ervoor kunnen zorgen dat er zo min leerlingen slachtoffer worden van pestgedrag. Een aantal acties zal ervoor moeten zorgen dat leerlingen zich extra bewust worden van hun gedrag naar medeleerlingen en leert hen hoe ze zich binnen een groep kunnen opstellen.

2.2 Binnen de klas

- Wordt aan het begin van het eerste leerjaar aandacht besteed aan 'omgaan met verschillen', worden klassenregels opgesteld en wordt aandacht besteed aan groepsvorming.
- wordt bij het vak drama in het eerste half jaar ook veel aandacht besteed aan het groepsproces. Samenwerken binnen de klas staat daarbij centraal. Er wordt een sociogram gemaakt om inzicht te krijgen in de relaties binnen de klas. Zo wordt het ook duidelijk als een leerling sociaal buiten de groep dreigt te vallen.
- wordt in de mentorlessen in de gehele onderbouw regelmatig aandacht besteed aan de sfeer in de klas en pestgedrag. Incidenten worden bespreekbaar gemaakt.
- kan in de onderbouw het "ken je kwaliteitspel" gespeeld worden in een mentoruur, waarbij leerlingen naast hun eigen kwaliteiten ook kwaliteiten van anderen leren inschatten
- zijn er in de onderbouw mentorlessen over samenwerken.
- worden in leerjaar 1 lesjes gegeven over pesten door mentoren en leerlingmentoren.

2.3 Binnen de school

- hebben wij tolerantie en respect voor elkaar opgenomen in onze missie:
Gymnasium Novum is een innovatieve kennisgemeenschap voor leergierige en ambitieuze leerlingen gebaseerd op respect, tolerantie en interesse voor elkaar. Ontdekken, ontplooiën en ontwikkelen zijn onze kernwoorden.
- hebben de medewerkers een voorbeeldfunctie.
- is er een actieve GSA (gay-straight-alliance): <http://www.gaystraightalliance.nl/>
- is er een novumdag in klas 4 die besteed wordt aan voorlichting over verschillen in seksuele geaardheid (GSA)
- zijn er regels en afspraken waar iedereen zich aan moet houden. Soms zijn dat geschreven schoolregels, soms zijn dat ongeschreven regels, afspraken t.a.v. gedrag.

Hoofdstuk 3: Curatieve aanpak

3.1 route na een melding van pesten

Indien pesten wordt gemeld bij een medewerker van Gymnasium Novum of een medewerker pestgedrag signaleert, zal hij of zij middels gesprekken proberen te achterhalen wat er op dat moment speelt. Daarna komen de verschillende rollen in actie. Daarin wordt de aanpak gevolgd van het “Vijfsporenbeleid” (= hulp aan het gepeste kind, hulp aan de pester, hulp aan de zwijgende middengroep, hulp aan de leerkracht, hulp aan de ouders).

3.2 rol van de mentor/tutor

De mentor of tutor heeft een vertrouwensband met zijn leerlingen. De mentor of tutor is dan vaak ook de aangewezen persoon om verder te uit te zoeken wat er precies aan de hand is. Signaleren, bespreekbaar maken, gesprekken voeren met de klas en de betrokken leerlingen. Het geven van mentorlessen over pesten, rollenspelen en eventueel hulp inschakelen.

3.3 rol van de leerjaarcoördinator

Indien duidelijk is dat het om pestgedrag gaat zal in alle gevallen de leerjaarcoördinator op de hoogte worden gesteld. De leerjaarcoördinator zal contact leggen met ouders van gepeste en pester. In veel gevallen kan er voor een sanctie worden gekozen om ervoor te zorgen dat het pestgedrag niet terugkeert.

3.4 rol van de zorgcoördinator en counselor

Indien er verdere ondersteuning nodig is van gepeste of pester kunnen er gesprekken met een counselor volgen. De zorgcoördinator zal dit beoordelen.

3.5 rol van de directie

In het uiterste geval kan de pester geschorst worden. Dat kan zowel een interne als een externe schorsing zijn. Dit besluit kan alleen door de directie genomen worden.

3.6 rol van de medewerkers

Alle medewerkers dienen op de hoogte te zijn van het fenomeen pesten en onze “preventieve aanpak”. Zij dienen uitingen van pestgedrag te herkennen en er stelling tegen te nemen. Zij geven signalen van pesten door aan de mentor. Van medewerkers kan gevraagd worden extra op een leerling te letten en mee te helpen uit te vinden wie degenen zijn die de betrokken leerling lastig vallen. En een oogje in het zeil te houden.

3.7 rol van de klasgenoten

Klasgenoten kunnen verschillende rollen aannemen. Het kan gaan om:

- Leerlingen die meepesten omdat ze met soortgelijke problemen worstelen, als degene die pest.
- Leerlingen die meepesten uit zelfbescherming.

- Leerlingen die niet meepesten maar die machteloos toezien; of ook over een minder goed ontwikkeld empathisch vermogen beschikken.

- Leerlingen die het opnemen voor degene die gepest wordt.

Hoewel er gelukkig ook klassen zijn waarin een (groep) leerling(en) het opneemt voor degene die gepest wordt, zijn er ook klassen waarin (bijna) iedereen weet dat er wordt gepest, maar dat niemand het aan een ouder of docent durft te vertellen. Ook machteloosheid en een gebrekkig ontwikkeld empathisch vermogen kunnen oorzaak zijn dat een pestgeval niet gemeld wordt.

Soms zetten ouders slachtoffers of klasgenoten onder druk er met niemand over te praten.

Deze zwijgende groep kan bewust gemaakt worden van hun medeverantwoordelijkheid bij het doen stoppen van het pesten; door de leerlingen te wijzen op hun verantwoordelijkheid en bij te laten dragen aan het handhaven van de omgangsregels.

3.8 rol van de ouders

De ouders, van zowel de gepeste leerling als de leerling die pest, dienen ondersteund te worden. Het is belangrijk om de ouders die zich zorgen maken over het gedrag van hun kind, serieus te nemen. Zij moeten betrokken worden bij de aanpak van het pestgedrag zoals boven beschreven. Ouders moeten informatie en advies krijgen over pesten en de manieren waarop het pesten kan worden aangepakt. Voor ouders is het belangrijk dat zij thuis letten op signalen die kunnen duiden op pestgedrag, zoals niet meer naar school willen, niets meer vertellen thuis over school, geen contact met andere leerlingen, slechtere resultaten, regelmatig met kapotte spullen thuis komen, regelmatig hoofdpijn of buikpijn hebben.

3.9 verschillende instanties

Er zijn allerlei instanties die zich bezig houden met pesten en andere vormen van ongewenst gedrag, zowel in de vorm van voorlichting en preventie als in de vorm van hulpverlening.

Vertrouwenspersoon

Gymnasium Novum heeft een vertrouwenspersoon met wie je kunt praten over ongewenst gedrag zoals pesten, discriminatie, agressie, seksuele intimidatie en geweld. Hij/zij kan worden ingeschakeld als je het gevoel hebt dat je niet op de juiste wijze geholpen wordt door je mentor, leerlingbegeleider of door de schoolleiding of als je het gevoel hebt dat je niemand anders meer kunt vertrouwen. De vertrouwenspersoon is mw. Jansen (JNB@gymnasiumnovum.nl)

Buiten school

Vereniging voor Openbaar Onderwijs (VOO) Landelijke vereniging van ouders.

Geeft informatie en advies aan alle betrokkenen in het onderwijs, ook op het gebied van pesten en veiligheid. Postbus 10241

1301 AE Almere

tel.: 036-5331500

website : www.voo.nl

Algemeen Pedagogisch Studiecentrum (APS)

Beheert een aantal van de in het pestprotocol genoemde websites en verzorgt publicaties op het gebied van pesten

Postbus 85475

3508 AL Utrecht

tel.: 030-2856645

Bureau Jeugdzorg

Hoofdstuk 4: Evaluatie

Wij vinden het belangrijk om regelmatig dit pestprotocol te evalueren. Dat gebeurt eenmaal per jaar in samenwerking met de zorgcoördinator en de staf. Regelmatig worden in de klassen leerlingenquêtes afgenomen over het welzijn en de veiligheid van de leerlingen. Ook de mentor evalueert met de leerlingen hoe het loopt in de klas.

Bijlagen

Bijlage 1

Leidraad voor een gesprek met de gepeste leerling

Feiten

- Klopt het dat je gepest wordt? (h)erkenning van het probleem
- Door wie wordt je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer?)
- Waar word je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer plekken?)
- Hoe vaak word je gepest?
- Hoe lang speelt het pesten al?
- Weten je ouders of andere personen dat je gepest wordt?
- Wat heb je zelf tot nu toe aan het pesten proberen te doen?
- Zijn er jongeren die jou wel eens proberen te helpen?
- Wat wil je dat er nu gebeurt; wat wil je bereiken?

Aanpak

Bespreek samen met de leerling wat hij/zij kan doen tegen het pesten en bekijk waar de leerling aan wil werken om de situatie te verbeteren. Let daarbij op de volgende aspecten:

- Hoe communiceert de leerling met anderen?
- Welke lichaamstaal speelt een rol?
- Hoe gaat de leerling om met zijn gevoelens en hoe maakt hij deze kenbaar aan anderen?
- Heeft de leerling genoeg vaardigheden om weerbaarder gedrag te tonen naar de pester?

Gepeste jongeren lopen vaak rond met het gevoel dat er iets mis is met ze. Daardoor hebben ze moeite om voor zichzelf op te komen. Ergens is er iets in zichzelf dat de pester gelijk geeft. Besteed hier aandacht aan want *niemand kan een ander klein maken zonder diens toestemming*.

Bijlage 2

Leidraad voor een gesprek met een leerling die pest

Het doel van dit gesprek is drieledig:

- de leerling confronteren met zijn gedrag en de pijnlijke gevolgen hiervan
- Achterliggende oorzaken boven tafel proberen te krijgen
- Het schetsen van de stappen die volgen wanneer het pestgedrag niet stopt

Confronteren

Confronteren en kritiek geven is niet hetzelfde. Confronteren is:

- probleemgericht en richt zich op gedrag wat waar te nemen is. Zodra we interpretaties gaan geven aan gedrag, wordt het persoonsgericht, bijvoorbeeld: je hebt cola in de tas van Piet laten lopen. Dat doe je zeker omdat je graag de lolligste bent! Zodra we gaan interpreteren reageren we een gevoel van frustratie op die ander af en zijn we gestopt met confronteren en begonnen met kritiseren.
- relatiegericht. Je bent heel duidelijk op de inhoud, in wat je wilt en niet wilt maar met behoud van de relatie, bijvoorbeeld. Ik vind dat je heel erg gemeen doet tegen haar en ik wil dat je daarmee ophoudt. Zeg nooit: Je bent heel gemeen. Je wilt duidelijk verder met de jongere. Kritiek op de persoon voelt als een beschuldiging/afwijzing. Eigenlijk zeg je daarmee dat de pester een waardeloos mens is.
- specifiek blijven. Je benoemt de situatie waar het over gaat en vermijdt woorden als altijd, vaak en meestal. Kritiek wordt vaak algemeen.
- veranderingsgericht. Je stelt zaken vast en gaat vervolgens inventariseren hoe het anders kan.

Achterliggende oorzaken

Nadat het probleem benoemt is, richt jij je op het waarom? Hoe komt het dat je dit gedrag nodig hebt? Wat levert het jou op? Wat reageer je af op die ander? Etc. Maak duidelijk dat er een tekort aan empathisch vermogen zichtbaar wordt in dit gedrag. Wat ga je daaraan doen? Biedt zo nodig hulp aan van de counselor (op vrijwillige basis).

Het pestgedrag moet stoppen

Wees duidelijk over de stappen die volgen, wanneer het pestgedrag niet stopt (zie richtlijnen pesten).

Bijlage 3

Tips voor leerlingen

Wat kun je doen om digitaal pesten en misbruik te voorkomen?

- Bedenk dat niet alles waar is, wat je op het internet tegenkomt.
- Gebruik een apart e-mailadres om jezelf te registreren op websites indien registratie noodzakelijk is. Kies een e-mailadres dat niet je eigen voor- en achternaam volledig weergeeft.
- Als je een chatfunctie gebruikt, kies dan een bijnaam..
- Zorg dat je wachtwoorden geheim blijven en niet makkelijk te raden zijn. Als anderen wel binnen zijn gekomen, neem dan contact op met de beheerder van de site en wijzig je wachtwoord zo spoedig mogelijk.
- Als je een vervelend gevoel hebt over iets wat je hebt gezien of meegemaakt, vertrouw dan op je gevoel en vertel het aan iemand die je vertrouwt.
- Blijf zelf respectvol naar anderen, scheld niet terug en ga weg uit een chat als er iets vervelends gebeurt.
- Bel of mail niet zomaar met personen die je alleen van internet kent, spreek niet met ze af zonder dat je ouders dit weten. Verwijder onbekende mensen uit je contactlijst.
- Verstuur zelf geen flauwe grappen, dreigmail of haatmail.
- Geef geen persoonlijke informatie aan mensen die je alleen van chatten kent. Let vooral op bij foto's van jezelf. Als je een foto op internet zet, kan deze gemakkelijk gekopieerd en op een andere website geplaatst worden. Zo kan hij jarenlang terug te vinden zijn. Foto's kunnen ook bewerkt worden.
- Wees zeer voorzichtig met het gebruik van je webcam. Jouw beelden kunnen worden opgeslagen en gebruikt worden om ze aan andere personen te laten zien of voor doeleinden gebruikt worden die jij niet wilt.

Wat kun je tegen cyberpesten en misbruik doen?

- Niet persoonlijk opvatten als het van mensen komt die je niet kent. De anonimiteit van internet maakt dat mensen makkelijker gaan schelden.
- Reageer niet op pestmails of andere digitale pesterijen. Verwijder de e-mail zo mogelijk zonder hem te openen. Als je niet reageert, gaan pesters vaak op zoek naar iemand anders om te pesten.
- Blokkeer de afzender. Als het gaat om smsjes op de mobiele telefoon, dan heb je soms de mogelijkheid om nummers te blokkeren.
- Bewaar de bewijzen. Maak een print of sla ze op. Van het IP adres van de e-mail kan soms worden afgeleid, van welke computer de e-mail verzonden is. Een provider heeft vaak een helpdesk die klachten over nare mail aan kan nemen. Men heeft daar ook de technische mogelijkheden om na te gaan wie de mail heeft verstuurd. Bel de helpdesk op.
- Ga naar je mentor of coordinator toe op school. Deze zal je verder helpen om het pestgedrag te stoppen.
- Bij stalken kun je aangifte doen bij de politie. Het is strafbaar. Voor meer informatie over aangifte doen: www.pestenslaf.nl

Bijlage 4

Informatie voor ouders

Informatie voor ouders van gepeste leerlingen.

Wat kunnen signalen zijn van pesten?

- Niet meer naar school willen.
- Niets meer over school vertellen.
- Nooit meer andere kinderen mee naar huis nemen of niet meer bij anderen gevraagd worden.
- Slechtere resultaten op school dan vroeger.
- Vaak dingen kwijt zijn of met kapotte spullen thuiskomen.
- Vaak hoofdpijn of buikpijn hebben.
- Blauwe plekken hebben op ongewone plaatsen.
- Niet willen gaan slapen; vaker wakker worden of nachtmerries hebben; bedplassen
- De verjaardag niet willen vieren.
- Niet buiten willen spelen.
- Niet alleen een boodschap durven doen.
- Niet meer naar een club willen / durven gaan.
- Bepaalde kleren niet meer aan willen.
- Thuis prikkelbaar, boos of verdrietig zijn.
- Zelf blessures creëren om niet naar school te hoeven.

Wat ouders / verzorgers zelf kunnen doen:

- Neem uw kind serieus en zeg dat u met anderen vertrouwelijk gaat praten om het pesten te stoppen.
- Pesten op school kunt u het beste direct met de mentor bespreken.
- Praat erover met uw kind of vraag uw kind op te schrijven wat het heeft meegemaakt. En garandeer uw kind, dat u zorgvuldig en vertrouwelijk hiermee zult omgaan.
- Leg uw kind uit hoe het komt dat kinderen pesten.
- Samen praten over pesten kan ook via een boek of een videoband over het onderwerp.
- Vertel dat als volwassenen niets doen, zij niet zien dat er gepest wordt of dat ze niet weten hoe het probleem moet worden opgelost.
- Waarschuw uw kind dat het mogelijk is dat het pesten niet meteen ophoudt als er beter op wordt gelet. De problemen van het kind dat pest zijn soms erg groot en moeilijk op te lossen op korte termijn.
- Houd het onderwerp bespreekbaar, informeer regelmatig hoe het gaat.
- Als u er van uw kind met niemand over mag praten, steun dan uw kind, geef achtergrondinformatie en maak duidelijk dat de school het zorgvuldig zal aanpakken. Voordat u dit belooft, is het raadzaam te vragen wat de school doet.
- Beloon uw kind en help het zijn / haar zelfrespect terug te krijgen.
- Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een (team) sport.
- Houd de communicatie open, blijf in gesprek met uw kind.

- Doe dat niet met een negatieve insteek, maar geef adviezen om aan het pesten een einde te maken. Een negatieve manier van vragen is bijvoorbeeld: "Wat is er vandaag weer voor ergs gebeurd?"
- Houd regelmatig en intensief contact met de mentor van uw kind.
- Als uw kind echt lijdt onder het pesten en dat ten koste gaat van het zelfvertrouwen, kan hulp van een deskundige nodig zijn. Dit kan individueel of mogelijk in een sociale vaardigheidstraining. Houd het niet stil, maar onderneem actie, door iemand in vertrouwen te nemen.

Informatie voor ouders van pestende leerlingen

- Neem het probleem serieus.
- Raak niet in paniek: elk kind kan in de verleiding komen te gaan pesten.
- Probeer achter de mogelijke oorzaak en aanleiding van het pesten te komen.
- Maak uw kind gevoelig voor wat het gedrag anderen doet.
- Besteed aandacht aan uw kind, door te laten merken dat u veel waarde hecht aan wat voor hem/haar belangrijk is.
- En door te laten merken dat u het belangrijk vindt dat het zich niet rot voelt.
- Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport.
- Bekijk samen met uw kind een video band over pesten.
- Houd de communicatie open, blijf in gesprek met uw kind.
- Geef adviezen over andere manieren om met elkaar om te gaan.
- Houd regelmatig en intensief contact met de mentor van uw kind.
- Ook zijn er mogelijkheden om uw kind aan een sociale vaardigheidstraining te laten meedoen. Informatie hierover is op te vragen bij de zorgcoördinator.

Bijlage 5

Publicaties

- Bucx, Freek, *Anders in de klas : evaluatie van de pilot Sociale veiligheid LHBT-jongeren op school*. Sociaal en Cultureel Planbureau (2014)
- Frankel, Erin, *Bang!* (2013)
- Frankel, Erin, *Raar!* (2013)
- Frankel, Erin, *Stoer!* (2013)
- Genova, Maria, *Sexy selfies : over sexting, geheime chats en naaktfoto's* (2015)
- Goossens, Frits, *Pesten op school : achtergronden en interventies* (2012)
- Henderson, Margo, *Omgaan met pesten*, (2013)
- Horner, Rob, *Sociale veiligheidslessen in PBS : preventie van pesten bij kinderen en jongeren* (2016)
- Horner, Rob, *Pestpreventie met Positive Behavior Support : leer kinderen en jongeren om pestgedrag uit te bannen* (2013)
- Meer, B. van der, *Kinderen en pesten, wat volwassenen ervan moeten weten en eraan kunnen doen*. (2002)
- Meer, B. van der, *Pesten bij kinderen, adviezen aan volwassenen*. (1996)
- Meer, B. van der, *Pesten op school, lessuggesties voor leerkrachten*. (2002)
- Mooij, T., *Pesten in het onderwijs*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) (1992).
- Mooij, T. *Leerlinggeweld in het voortgezet onderwijs*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS) (1994).
- Munster, Karin van, *Pesten* (2014)
- Ploeg, Rozemarijn van der, *Be a buddy, not a bully? : four studies on emotional and social processes related to bullying, defending and victimization* (2016)
- Prinsen, Herberd, *Zeg NEE tegen pesten : praktische gids voor leraren, hulpverleners, begeleiders en ouders* (2013)
- Puts, Veronique, *Pesten: stop!* (2014)
- Vermande, Marjolijn, *Pesten op school : achtergronden en interventies* (2015)
- Vujicic, Nick, *Be strong : geef pesters geen kans* (2014)
- Werkman, Johan, *Pesten, een kwestie van overleven?* (2014)

Algemene zoekpagina's

(portals met veel links naar websites met informatie over pesten)

- <http://pesten.startpagina.nl>
- <http://pesten.startkabel.nl>

Pesten (algemeen)

- www.pestweb.nl Website van het APS met informatie, advies en tips over pesten voor kinderen, jongeren, ouders en leerkrachten.
- www.pesten.net Voor en door slachtoffers. Opgericht door Bob van der Meer.

- www.pesten.nl Stichting Pesten bestaat uit de psychologen, orthopedagogen, sociotherapeuten, gedragsdeskundigen, ICT medewerkers en ondersteunende diensten. Het voltallig team heeft jarenlange praktijkervaring opgedaan, binnen verschillende organisaties in de Jeugd en Volwassen hulpverlening en het Bedrijfsleven. Het bestuur van Stichting Pesten bestaat uit Fred Wanmaker en Annet Verhoeff.

Cyberpesten / veilig internetgebruik / veilige school

- www.stopdigitaalpesten.nl Campagne van SIRE (Stichting Ideële Reclame)
- www.digibewust.nl Een informatieve site van het Ministerie van Economische zaken, over het veilig gebruik van internet.
- www.ppsi.nl PPSI is het expertisecentrum van het APS op het gebied van het voorkomen en bestrijden van seksuele intimidatie en seksueel misbruik in het onderwijs. Je kunt er ook terecht voor informatie over pesten, agressie, geweld, discriminatie en racisme.
- www.schoolenveiligheid.nl Centrum School en Veiligheid van het APS verzamelt en verspreidt informatie en deskundigheid op het gebied van schoolveiligheid en adviseert schoolleiders, leraren/docenten, mentoren, leerlingbegeleiders, vertrouwens (contact)personen, onderwijsondersteunend personeel, et cetera.
- www.veilig.kennisnet.nl Handreikingen en links voor ouders, leraren, kinderen, scholieren, schoolmanagers en ICT-coördinator2n. Deze website is een onderdeel van de programmaliijn "Veilig en eenvoudig" van het SURFnet/Kennisnet project.

Films met als thema pesten

- Stuk! (2014)
- Spijt! (2013), met lespakket voor in de klas.
- Klass (2007)
- Mean girls (2006)
- Mean creek (2005)
- Bluebird (2004)
- Bang Bang, you'r dead (200s)
- De tasjesdief (1995)
- Spelen of sterven (1990)

Overheidspublicaties:

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/veilig-leren-en-werken-in-het-onderwijs/aanpak-pest-en-cyberpesten>

en

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/veilig-leren-en-werken-in-het-onderwijs/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/03/25/plan-van-aanpak-tegen-pest-en.html>

en

<http://www.mboraad.nl/Asset.aspx?q=3vIMQ3ZKpafw9q0GuuiYcLdhEzZkYXbH8%2fZy2Kp4iH4j5XwE7EoLQ%2bZsWYD%2f%2bB2IDT8Hs0nheyGtvFdQ7AICXw%3d%3d>